БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Capital Flows to Emerging Markets. October 2014. The Institute of International Finance [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.iif.com/emr/capflows201410.php.
2. EM Portfolio Flows Tracker for September 2014. The Institute of International Finance.- [Електронний ресурс]. — Режим доступу:http://www.iif.com/emr/resources+3693.php
3. Capital Flows to Emerging Markets. October 2015. The Institute of International Finance [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.valuewalk.com/2015/10/capital-flows-to-emerging-markets/.
4. Wheatley J. Capital flight darkens economic prospects for emerging markets / J. Wheatley, S. Fleming // Financial Times. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ft.com/intl/cms/s/3/69e98914-6829-11e5-a57f-21b88f7d973f.html#axzz3rDOyVgfp.

УДК 001.82:(339.137.2-047.44:338.48)

Горіна Г.О.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки та туризму
Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РІВНІВ КОНКУРЕНЦІЇ В ТУРИЗМІ

У статті узагальнено наукові підходи до визначення економічних рівнів конкуренції та конкурентоспроможності в туризмі. Удосконалено на цій підставі класифікацію суб'єктів конкурентоспроможності в туризмі за різними економічними рівнями. Визначена наявність взаємозалежності суб'єктів конкуренції в туризмі на різних ієрархічних рівнях.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність у туризмі, суб'єкти конкуренції, економічні рівні, індустрія туризму.

Горина А.А. СИСТЕМАТИЗАЦИЯ НАУЧНЫХ ПОДХОДОВ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ЭКОНОМИЧЕСКИХ УРОВНЕЙ КОНКУРЕНЦИИ В ТУРИЗМЕ

В статье обобщены научные подходы к определению экономических уровней конкуренции и конкурентоспособности в туризме. Усовершенствована классификация субъектов конкурентоспособности в туризме. Выявлено наличие взаимозависимости субъектов конкуренции в туризме на разных иерархических уровнях.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность в туризме, субъекты конкуренции, экономические уровни, индустрия туризма.

Gorina G.O. SYSTEMATIZATION OF SCIENTIFIC APPROACHES TO DETERMINING THE LEVEL OF ECONOMIC COMPETITIVENESS IN TOURISM

The scientific approaches to determining the level of economic competition and competitiveness in tourism are summarized. The classification of subjects of competitiveness in tourism is enhanced. The existence of the competition subjects' interdependence in tourism at different hierarchical levels is substantiated.

Keywords: competition, competitiveness in tourism, subjects of the competition, economic level, tourism industry.

Постановка проблеми. Конкуренція та конкурентне середовище є найважливішими умовами ефективного розвитку туризму на будь-якому економічному рівні. Диференційований підхід до формування та впровадження стратегій розвитку та методів оцінки конкурентоспроможності в туризмі на різних ієрархічних рівнях викликає необхідність їх чіткого відокремлення та визначення охоплюваних суб'єктів, з метою виявлення чинників впливу, причин, що підсилюють і послаблюють конкурентоспроможність, визначення підходів до оцінки конкурентоспроможності на певному рівні тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження конкуренції та конкурентоспроможності в туризмі на різних ієрархічних рівнях було висвітлено в роботах російських вчених, найбільш вагомий внесок було зроблено Н.С. Морозовою, М.А. Морозовим, М.Н. Войт, Н.В. Харитоновою. Серед вітчизняних науковців ці питання було порушено в роботах О.П. Савіцької, Н.В. Савіцької, Ю.В. Мігущенко, Т.І. Ткаченко та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на актуальність та значущість, недостатньо вивченими та розробленими, особливо у вітчизняній науковій літературі, є питання ієрархічного розподілу суб'єктів конкуренції та конкурентоспроможності в туризмі, їх взаємозалежності, наявності синергетичного ефекту від взаємодії. Це викликає необхідність систематизації, уточнення та доповнення існуючих підходів до типології рівнів конкурентоспроможності в туризмі.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація наукових підходів та удосконалення на цій підставі типології економічних рівнів та суб'єктів конкурентоспроможності в туризмі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах глобалізації світового господарства туристичні системи функціонують на мега-, макро, мезо- та мікрорівнях і формуються під впливом різноманітних внутрішніх та зовнішніх умов і факторів, які впливають на стійкість їхнього розвитку. Разом з тим ці системи являють собою сукупність взаємопов'язаних елементів. У процесі взаємодії цих елементів формуються внутрішні умови і чинники сталого розвитку та конкурентні переваги туристських систем на різних рівнях.

У зв'язку з цим оцінка конкурентоспроможності в туризмі на ієрархічних рівнях дозволяє «...визначити місце досліджуваної туристської підсистеми на міжнародному, національному або локальному

туристському ринку, тим самим побічно оцінюючи ефективність її функціонування» [1, с. 86].

У підходах до типології рівнів конкуренції та конкурентоспроможності у туризмі серед дослідників присутня розрізненість, з огляду на недостатню вивченість та розробленість питання. Найбільш ґрунтовний та комплексний підхід к дослідженню конкурентного середовища та конкурентоспроможності в туризмі на різних рівнях було виконано Н.С. Морозовою. Так, дослідниця пропонує розглядати конкурентоспроможність в туризмі на чотирьох рівнях: мега-, макро-, мезо- і мікрорівні. На думку автора, «… при вивченні конкуренції мегарівень відповідає в туризмі великим географічним регіонам» [2, с. 13], тоді як конкурентоспроможність на макрорівні «… пов'язана з вивченням туріндустрії на рівні країни або групи країн» [3, с. 96]. До суб'єктів мезоаналізу необхідно відносити «… сукупність мікроекономічних об'єктів, як економічне ціле» [3, с. 96], що припускає вивчення конкурентоспроможності туризму на рівні регіонів або видів туризму, тоді як конкурентоспроможність мікроекономіки туризму пропонується розглядати як «… конкурентоспроможність окремих туристських підприємств, як економічних суб'єктів, а також як конкурентоспроможність туристських продуктів і послуг» [3, с. 97].

Аналогічної точки зору дотримуються М.А. Морозов і М.Н. Войт, стверджуючи, що «головна особливість конкуренції в туризмі полягає в тому, що вона повинна одночасно аналізуватися і розглядатися на декількох взаємопов'язаних рівнях, зокрема, на макро-, мезо- і мікрорівнях» [4, с. 82]. Конкуренцію та конкурентоспроможність на макрорівні пропонується досліджувати серед туристських дестинацій, на мезорівні – «… серед туристських компаній, що пропонують однотипні товари і послуги і здійснюють свою підприємницьку діяльність на території однієї і тієї ж туристської дестинації [4, с. 82], суб'єктом мікроаналізу є вироблена туристська продукція».

О.П. Савіцька, Н.В. Савіцька відокремлюють лише два рівні конкурентоспроможності туризму: макро- та мікрорівень. Погоджуючись з попередніми дослідниками, в якості об'єкта макрорівня конкурентоспроможності туризму пропонують розглядати країну, тоді як мікрорівень «…передбачає виділення двох основних об'єктів – туристичного продукту та туристичної організації» [5, с. 159]. Отже, дослідники не розглядають мезоекономіку туризму, а суб'єкти проміжного мезорівня конкурентоспроможності – відсутні. Аналогічної точки зору дотримується Ю.В. Мігущенко, стверджуючи, що «…залежно від суб'єкта туристичного ринку можна розглядати конкурентоспроможність туристичної галузі, туристичного підприємства та окремого туристичного продукту (послуги)» [6, с. 2].

На відміну від вищезгаданих дослідників, Т.І. Ткаченко виділяє наступні просторові рівні конкуренції на ринку туристичних послуг: глобальна (світова), міжнаціональна (група країн – туристичний регіон), національна, регіональна, місцева [7]. Схожої класифікації дотримується Н.В. Харитонова. Вона пропонує застосовувати рівневий територіальний підхід до характеристики конкурентного середовища однотипного виду діяльності. Так, з точки зору дослідниці, «… розглядаючи середу туроператорів, виділяють світовий, національний та регіональний (республіканський, крайовий, обласний) рівні» [8, с. 89].

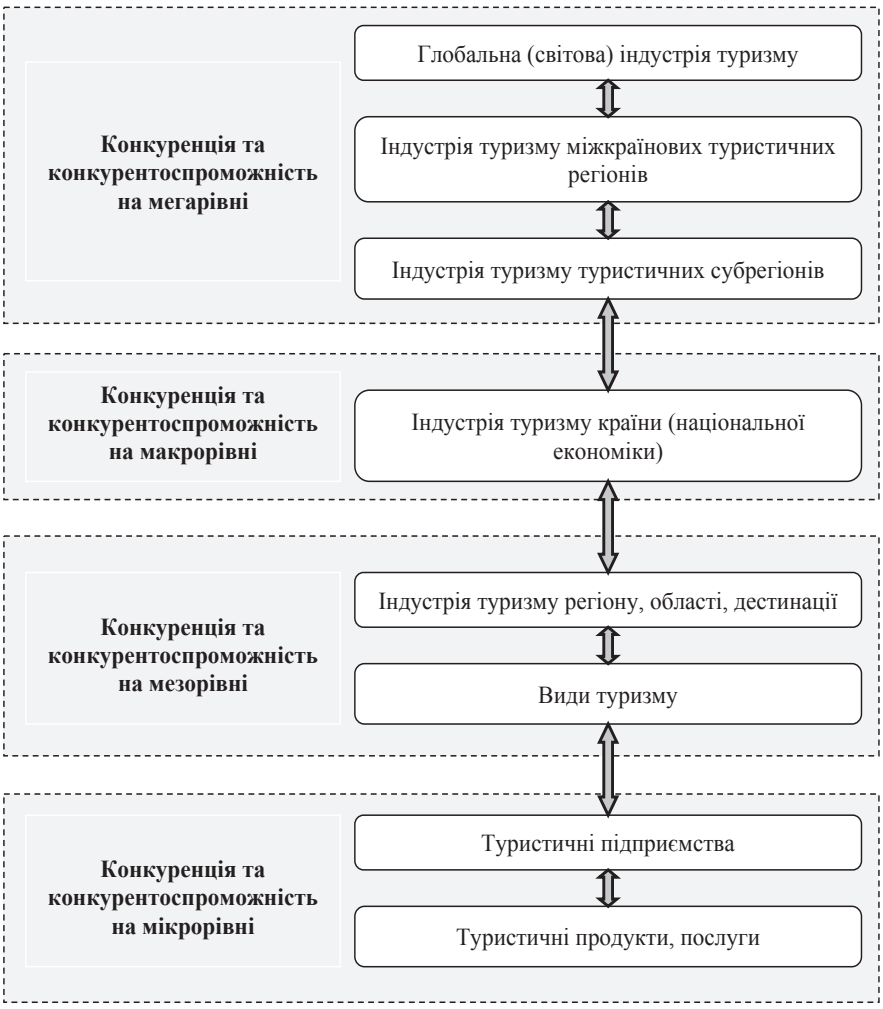

Рис. 1. Рівні конкуренції та конкурентоспроможності в туризмі

Аналіз наукових джерел [1-8] та особливостей діяльності туристичних підприємств різних форм організації національного та міжнародного бізнесу дозволяє відокремити 4 рівні конкурентоспроможності в туризмі: мега-, макро-, мезо- и мікрорівень (рис. 1). Наявність взаємозв'язку суб'єктів конкуренції в туризмі призводить до об'єктивної взаємозалежності конкурентоспроможності усіх рівнів.

Конкуренція та конкурентоспроможність на мегарівні розглядає глобальну (світову) індустрію туризмі, індустрію туризму міжкраїнових туристичних регіонів та туристичних субрегіонів. Конкуренція та конкурентоспроможність макрорівня відповідає туристичній індустрії окремої національної

Таблиця 1

Класифікація суб'єктів конкуренції в туризмі мегарівня

Назва міжнародної організації	Суб'єкти конкуренції в туризмі мегарівня	
	Індустрія туризму міжкраїнових туристичних регіонів	Індустрія туризму туристичних субрегіонів
Світовий економічний форум (The World Economic Forum)	1. Європа	1.1 Південна та Західна Європа; 1.2 Північна та Східна Європа
	2. Азія і Тихоокеанський регіон	2.1 Східна Азія та Океанія; 2.2 Південно-східна і Південна Азія
	3. Американський регіон	3.1 Північна Америка і Карибський басейн; 3.2 Південна Америка
	4. Африка південніше Сахари	4.1 Східна і Південна Африка; 4.2 Центральна і Західна Африка
	5. Близький Схід і Північна Африка	
Всесвітня туристська організація (World Tourism Organization)	1. Європа	1.1 Північна Європа; 1.2 Західна Європа; 1.3 Центральна /Східна Європа; 1.4 Південна/Середземноморська Європа.
	2. Азія і Тихоокеанський регіон	2.1 Північно-Східна Азія; 2.2 Південно-Східна Азія; 2.3 Океанія; 2.4 Південна Азія.
	3. Американський регіон	3.1 Північна Америка; 3.2 Карибський басейн; 3.3 Центральна Америка; 3.4 Південна Америка.
	4. Африка	4.1 Північна Африка; 4.2 Регіон пустелі сахари
	5. Близький схід	
Всесвітня рада з подорожей і туризму (The World Travel & Tourism Council)	1. Європа	1.1 Європейський Союз; 1.2 інші країни Європи
	2. Азія і Тихоокеанський регіон	2.1 Північно-Східна Азія; 2.2 Південно-Східна Азія; 2.3 Океанія; 2.4 Південна Азія
	3. Американський регіон	3.1 Північна Америка; 3.2 Латинська Америка; 3.3 Карибський басейн
	4. Африка	4.1 Північна Африка; 4.2 Регіон пустелі Сахари
	5. Близький Схід	

економіки. Суб'єктами конкуренції мезорівня виступають індустрія туризму регіону, області, дестинації окремої країни та види туризму. Мікрорівень передбачає дослідження конкурентоспроможності туризму на рівні туристичних підприємств та туристичних продуктів або послуг.

У рамках цього дослідження більш детально розглянемо суб'єктів конкуренції та конкурентоспроможності мегарівня. Варто зауважити, що суб'єкти конкуренції мегарівня можуть дещо різнитися, залежно від класифікації різних міжнародних організацій, які групують туристичні ринки за географічною ознакою. На глобальному рівні найбільш активно та продуктивно проблемами міжнародного туризму опікуються такі міжнародні організації:

1. Всесвітня туристська організація (World Tourism Organization) – є провідною міжнародною організацією у сфері туризму, діє як глобальний форум з питань туристичної політики, сприяє прискоренню розвитку туризму (міжнародного та внутрішнього).

2. Всесвітня рада з подорожей і туризму (The World Travel & Tourism Council) – міжнародне неурядове об'єднання учасників індустрії туризму і подорожей, діяльність якого спрямована на дослідження в галузі економічного і соціального впливу туризму, організацію глобальних і регіональних самітів, пов'язаних з проблемами і подіями, які належать до індустрії туризму.

3. Світовий економічний форум (The World Economic Forum) – міжнародна неурядова організація, у сфері туризму проводить аналіз конкурентоспроможності країн, складає рейтинг країн світу на підставі індексу конкурентоспроможності у секторі подорожей і туризму, оцінює ряд факторів і політик, які сприяють сталому розвитку сектора.

Таким чином, на підставі групування країн світу міжнародними організаціями за географічною ознакою класифікація суб'єктів конкуренції в туризмі мегарівня набуває таку структуру (таблиця 1).

Окрім географічної ознаки, залежно від мети дослідження, для класифікації суб'єктів конкуренції в туризмі мегарівня можливо використовувати такі критерії: рівень соціально-економічного розвитку; рівень розвитку людини; рівень заборгованості; ВНД на душу населення; участь країни у інтеграційному об'єднанні тощо.

Оцінка конкурентоспроможності туризму на різних економічних рівнях, заснована переважно на рейтингових оцінках, разом з тим переслідує різні цілі. Маючи порівняльний характер «...вона дозволяє визначити місце розташування оцінюваного об'єкта на міжнародному, національному або локальному туристському ринку» [1, с. 79]. Отримана інформація може використовуватися для розробки концепцій, програм, стратегічних планів розвитку туризму в країні, регіоні, дестинації, планів розвитку та підвищення конкурентоспроможності туристичних підприємств і турпродуктів.

Методики оцінки туристичної конкурентоспроможності регіону, країни, дестинації та конкурентоспроможності туристичної послуги (продукту) суттєво різняться. У зв'язку з цим для визначення конкурентоспроможності суб'єктів туристичної індустрії мега-, макро- та частково мезорівня розробляються спеціальні рейтинги, які засновані на узагальнюючих показниках (індексах). Індекси конкурентоспроможності враховують фактори, які сприяють розвитку туристичної індустрії різних ієрархічних рівнів. Результати оцінки надають інформацію для стратегічних та інвестиційних рішень, пов'язаних з розвитком туристичної індустрії.

Висновки з проведеного дослідження. Систематизація наукових поглядів до ієрархічного розподілу рівнів конкурентоспроможності в туризмі та порівняльний аналіз існуючих підходів дали змогу удосконалити типологію економічних рівнів конкурентоспроможності в туризмі, доповнити перелік охоплюваних суб'єктів класифікації. Таким чином, суб'єктами мегарівня конкуренції в туризмі виступають глобальна (світова) індустрія туризму, індустрія туризму міжкраїнових туристичних регіонів, індустрія туризму туристичних субрегіонів; суб'єктами макрорівня – індустрія туризму країни (національної економіки); суб'єктами мезорівня – індустрія туризму регіону, області, дестинації та видів туризму; суб'єктами мікрорівня – туристичні підприємства та туристичні продукти, послуги.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Морозов М.А. Экономика туризма : учебник / М.А. Морозов, Н.С. Морозова, Г.А. Карпова, Л.В .Хорева. – М. : Федеральное агентство по туризму, 2014. – 320 с.
2. Морозова Н.С. Теория и методология формирования и развития конкуренции в туризме : автореф. дис. … на соискание уч. степени докт. эк. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (рекреация и туризм)» / Морозова Н.С. – Сочи, 2012. – 46 с.
3. Морозова Н.С. Особенности конкурентоспособности в туризме / Н.С. Морозова. // Вестник Российской академии естественных наук. Серия экономическая. – 2008. – № 4. – С. 96-97.
4. Морозов М.А. Конкурентоспособность туристской дестинации, анализ ее основных конкурентных преимуществ / М.А. Морозов, М.Н. Войт // Современная конкуренция. – 2013. – № 3(39). – С. 82-92.
5. Савіцька О.П., Савіцька Н.В. Теоретико-методичні аспекти оцінки конкурентоспроможності суб'єктів туристичної індустрії / О.П. Савіцька, Н.В. Савіцька // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 776. – С. 154-163.
6. Мігущенко Ю.В. Методика оцінки конкурентоспроможності туристичної сфери України / Ю.В. Мігущенко. // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – № 1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2013_1_39.pdf.
7. Ткаченко Т.І. Конкурентоспроможність в туризмі як провідний напрям сталого розвитку / Т.І. Ткаченко // Науково-інформаційний вісник Академії наук вищої освіти України. – 2012. – № 2(79). – С. 96-104.
8. Харитонова Н.В. Конкуренция и конкурентная среда туристского рынка (на примере пермских туроператоров) / Н.В. Харитонова // Географический вестник. – № 4(27). – 2013. – С. 88-92.